DOI: 10.35774/SF2026.03.048
УДК 364-7

Галина КУЛИНА
кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна, gkulyna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7035-315X

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМІЦНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Вступ. *Соціальне забезпечення є базовим механізмом управління соціальними ризиками, ключовим стабілізатором суспільних процесів. Однак виклики воєнного стану та масштабні руйнування соціальної інфраструктури актуалізують потребу в докорінній трансформації цієї системи у вітчизняних умовах. Комплексне оновлення її механізмів має стати основою для забезпечення довгострокової соціальної стійкості країни та її подальшого післявоєнного відновлення.*

Мета *– теоретично і концептуально обґрунтувати засади трансформації системи соціального забезпечення як базової інституційної передумови зміцнення соціальної стійкості суспільства в умовах сучасних викликів.*

Результати*. На основі узагальнення сучасних наукових підходів доведено, що цю категорію доцільно розглядати як динамічну спроможність соціуму протидіяти масштабним кризовим впливам на особистісному, груповому, інституційному та суспільному рівнях. З урахуванням глибокої регіональної диференціації наслідків війни для домогосподарств України обґрунтовано необхідність адаптації системи публічних фінансів до нових реалій через децентралізацію соціальних видатків та впровадження гнучких механізмів фінансування місцевих програм із урахуванням фінансово-економічного потенціалу та специфіки конкретних громад.*

Запропоновано концептуальну модель трансформації системи соціального забезпечення, архітектура якої передбачає реформування ринку соціальних послуг, цифровізацію управління із посиленням адресності соціальної підтримки, а також комплексну реінтеграцію та розвиток людського капіталу задля підвищення самозарадності особи. Систематизовано ключові інституційні бар'єри на цьому шляху, до яких віднесено високу тінізацію доходів, неузгодженість інформаційних баз даних і реєстрів, правову неврегульованість новітніх форм зайнятості, ринкову непідготовленість комунальних надавачів соціальних послуг, кадровий дефіцит у громадах та стереотипне сприйняття бізнесом працівників старших вікових груп і осіб з інвалідністю. Визначено, що подолання цих обмежень потребує розробки прикладних фінансових моделей залучення

© Галина Миронівна Кулина, 2026

приватного інвестиційного капіталу в соціальну сферу громад, зокрема шляхом впровадження ваучерного фінансування та механізму соціальних імпакт-облігацій.

***Висновки**. Доведено, що комплексна трансформація вітчизняної системи соціального забезпечення є ключовим інструментом зміцнення довгострокової соціальної стійкості суспільства. Практична реалізація запропонованої моделі та подолання ідентифікованих інституційних бар'єрів дасть змогу сформувати адаптивне фінансово-управлінське підґрунтя для післявоєнного відновлення і сталого соціально-економічного розвитку України.*

***Ключові слова:** соціальне забезпечення, соціальна стійкість, соціальні ризики, трансформація, цифровізація, система, соціальні послуги.*

Табл.: 1, рис.: 2, бібл.: 15.

Halyna KULYNA
Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
gkulyna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7035-315X

TRANSFORMATION OF THE SOCIAL WELFARE SYSTEM AS A PREREQUISITE FOR STRENGTHENING THE SOCIAL RESILIENCE OF SOCIETY IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES

***Introduction.** Social welfare serves as a fundamental mechanism for managing social risks and functions as a key stabilizer of societal processes. However, the challenges of martial law and the large-scale destruction of social infrastructure underscore the urgent need for a radical transformation of this system in the Ukrainian context. The comprehensive overhaul of its mechanisms should form the bedrock for ensuring the long-term social resilience of the country and its subsequent post-war recovery.*

***The purpose** of the study is to provide a theoretical and conceptual substantiation of the foundations for transforming the social welfare system as a core institutional prerequisite for strengthening the social resilience of society under contemporary challenges.*

***Results**. Based on the synthesis of modern scientific approaches, it is demonstrated that this category should be considered as a dynamic capacity of society to counteract large-scale crisis impacts at individual, group, institutional, and societal levels. Given the deep regional differentiation of the war's impact on Ukrainian households, the necessity of adapting the public finance system to new realities has been justified through the decentralization of social expenditures and the deployment of flexible mechanisms for financing local programs, accounting for the financial and economic potential and specific characteristics of individual communities.*

A conceptual model for the transformation of the social welfare system has been proposed, the architecture of which entails reforming the social services market, the digitalization of governance while enhancing the targeting of social assistance, as well as ensuring the comprehensive reintegration and development of human capital to increase individual self-reliance. Key institutional barriers on this path have been systematized, including the high level of undeclared income, lack of integration between databases and registries, insufficient legal regulation of emerging forms of employment, insufficient market readiness of municipal social service providers, staff shortages in local communities, and stereotypical perceptions by businesses re-

garding older workers and persons with disabilities. It is determined that overcoming these constraints requires the development of applied financial models to attract private investment capital into the community social sector, particularly through the implementation of voucher-based funding and social impact bond mechanisms.

***Conclusions**. This study demonstrates that the comprehensive transformation of Ukraine's social welfare system is a pivotal instrument for strengthening long-term societal social resilience. The practical implementation of the proposed model and the mitigation of identified institutional barriers will help establish an adaptive financial and managerial foundation for the post-war recovery and sustainable socio-economic development of Ukraine.*

***Keywords:** social welfare, social resilience, social risks, transformation, digitalization, system, social services.*

JEL Classification: H53; H55; H56; I31.

Постановка проблеми. Сучасні глобальні та національні суспільні процеси перебувають у стані перманентної трансформації, що супроводжується появою безпрецедентних за масштабами й інтенсивністю безпекових та економічних криз. Поряд із цим загострюються демографічні проблеми, зокрема стрімке старіння населення, та глибокі структурні дисбаланси у сфері зайнятості. За таких умов ключовими завданнями держави стають усунення прогалин у сфері соціального охоплення, забезпечення надійного захисту людини протягом усього її життя й адаптація механізмів соціального страхування до кон'юнктурних змін ринку праці [1].

Повномасштабна війна та її руйнівні наслідки зумовили комплекс екзистенційних загроз для України. Це вимагає докорінного переосмислення підходів до підтримки життєдіяльності населення та зміцнення соціальної стійкості суспільства. Традиційна система соціального забезпечення, що ґрунтується на механізмах убезпечення різних категорій осіб від соціальних ризиків та інших непередбачуваних обставин, усе частіше виявляє свою обмеженість і неспроможність оперативно реагувати на масштабність сучасних викликів й ефективно протидіяти їм. За своєю суттю така модель лише ситуативно нівелює наслідки криз, поглиблює дефіцит публічних фінансів і дестимулює економічну активність населення.

За таких умов актуалізується потреба у структурній трансформації системи соціального забезпечення. Вона має стати фундаментальною інституційною передумовою для формування соціальної стійкості суспільства, побудованої на засадах превентивного реагування на соціальні ризики, автоматизації процесів управління, верифікації та адресності соціальної підтримки, а також стимулювання економічної активності громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні теоретико-методологічні засади дослідження соціальної стійкості та її адаптаційного потенціалу в умовах системних криз і потрясінь закладено у працях таких зарубіжних науковців, як А. Заутра [2], Дж. Качіоппо [2], Г. Рейс [2], А. Камар [3], М. Кек [4], П. Сакдаполрак [4] Б. Рейман [5], К. Рейман [5], та ін. У вітчизняному науковому дискурсі проблематика формування соціальної стійкості як ключового чинника національної безпеки та суспільного розвитку в умовах воєнних загроз також набула особливої актуальності. Зокрема, різні аспекти цього процесу висвіт-

лено у працях Ю. Пачковського [5], О. Сухого [5], О. Вольської [6], Т. Запорожець [7], Е. Лібанової [8; 9], О. Єрмоленко [9], А. Гуторова [9], М. Хвестика [9], О. Гуторова [9], М. Назарова [10] та ін. Попри вагомий науковий доробок авторів, у сучасних дослідженнях недостатньо висвітленим залишається визначення ролі системи соціального забезпечення як ключового інституційного підґрунтя формування соціальної стійкості суспільства. Це зумовлює необхідність подальшого обґрунтування теоретико-методологічних і прикладних засад трансформації цієї системи з метою посилення її стабілізаційного та захисного потенціалу в умовах сучасних викликів.

Метою дослідження є теоретико-концептуальне обґрунтування засад трансформації системи соціального забезпечення як базової інституційної передумови зміцнення соціальної стійкості суспільства в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задля виявлення можливостей і напрямів трансформації системи соціального забезпечення в Україні необхідно насамперед розглянути цільовий орієнтир цих реформ – соціальну стійкість суспільства. Саме від її системного забезпечення безпосередньо залежить довгострокова перспектива післявоєнного відновлення та збереження людського капіталу держави.

У сучасному науковому дискурсі категорія стійкість має широкий міждисциплінарний характер та застосовується для характеристики спроможності різних систем функціонувати в умовах потрясінь, адаптуватися до змін та зберігати потенціал подальшого розвитку. У цьому контексті важливим є підхід Е. Лібанової, М. Хвестика, А. Гуторова, О. Гуторова та О. Єрмоленко, які розглядають стійкість (резильєнтність) у ширшому системному вимірі, наголошуючи на тому, що її концепція “визначає здатність соціо-еколого-економічних систем адаптуватися до деструктивних чинників (шоків), зберігати основні функції та забезпечувати сталий, поступальний розвиток, попри несприятливі обставини” [9, с. 192]. Водночас “унаслідок шоку система відповідно до рівня своєї резильєнтності може опинитися в ситуації колапсу (за умови її недостатності) або ж відновитися до рівня, вищого за докризовий” [8, с. 4].

Зазначений підхід формує методологічне підґрунтя для конкретизації категорії стійкості стосовно соціальної сфери. Відповідно, соціальна стійкість може розглядатися як специфічний прояв загальної системної стійкості, що характеризує спроможність особи, соціальної групи, інституції та суспільства загалом протидіяти кризовим впливам, адаптуватися до нових умов, зберігати соціальні зв’язки та ключові функції й забезпечувати відновлення та подальший розвиток. Водночас у сучасній науковій думці дослідження соціальної стійкості пройшло складну еволюцію: від аналізу індивідуальної життєздатності та адаптивності людини до системного оцінювання стійкості цілих спільнот і державних інституцій в умовах тривалих криз. Це свідчить про комплексну природу зазначеного явища та різноманітність його функціональних вимірів.

Так, на думку Дж. Т. Качіоппо, Г. Т. Рейса та А. Дж. Заутри, соціальна стійкість – це здатність налагоджувати, підтримувати та зберігати позитивні стосунки, а також витримувати життєві стресові чинники та соціальну ізоляцію й відновлюватися після них [2, с. 44]. Відтак саме соціальні зв’язки та соціально-психологічний стан людини, які мінімізують ризики індивідуальної вразливості, виступають первинними формами захисту від кризових ситуацій.

Натомість О. Вольська трактує соціальну стійкість вже на макрорівні, визначаючи її

як “інтегральну властивість суспільства, яка визначає його здатність до адаптації, збереження соціальної згуртованості та відновлення в умовах тривалих кризових впливів” [6, с. 75]. До того ж макроекономічні трансформації та безпекові загрози вимагають розгляду цього феномена як динамічного процесу і комплексного явища. На підтвердження цього М. Кек і П. Сакдаполрак обґрунтовують трикомпонентну структуру соціальної стійкості, визначаючи її крізь призму трьох ключових елементів – здатності до подолання труднощів, адаптивних та трансформаційних можливостей [4, с. 5]. У сукупності вони дають змогу оцінити не лише первинну реакцію соціальної системи на деструктивні чинники, а й її спроможність адаптуватися до нових реалій і використати досвід функціонування в умовах кризи з метою перебудови власної інституційної структури. Поділяє зазначені погляди й А. Х. Камар, акцентуючи на тому, що соціальна стійкість є складним “міждисциплінарним конструктом”, який інтегрує в собі динаміку спільноти, загальну адаптивність та комплекс чинників зовнішнього середовища, тобто формується у постійній взаємодії соціальних суб’єктів із інституційною та соціокультурною інфраструктурою держави [3, с. 142].

Узагальнюючи та структуруючи зазначені підходи, Т. Запорожець розглядає соціальну стійкість як багаторівневу категорію, яка інтегрує “соціально-психологічну адаптивність, інституційну ефективність і ціннісну єдність суспільства” [7, с. 32]. На думку автора, в умовах війни вона виступає визначальним фактором зміцнення безпекового потенціалу країни та стратегічним підґрунтям для повоєнної відбудови. Конкретизацію та візуалізацію цих системних рівнів соціальної стійкості (на основі дослідження Б. Рейман та ін. [5]) подано на рис. 1.

Водночас у сучасних вітчизняних реаліях окреслений макроекономічний та інституційний базис трансформується у практичну площину локального розвитку. Досліджуючи соціальну стійкість у контексті післявоєнного відновлення територіальних громад, М. С. Назаров зазначає, що вона відображає спроможність місцевої спільноти прогнозувати потенційні ризики, мінімізувати деструктивні впливи та забезпечувати динамічне відновлення шляхом адаптації та структурного зростання в умовах високої невизначеності [10, с. 35]. З огляду на це саме модернізована система соціального забезпечення має стати передумовою зміцнення загальної соціальної стійкості суспільства. Оскільки територіальна громада є первинною ланкою реалізації державних соціальних гарантій, комплексну трансформацію цієї системи доцільно розглядати не лише як механізм перерозподілу національного доходу, а й як базовий інституційний чинник формування життєздатності територіальних громад та держави загалом. Такий підхід дає змогу простежити чіткий взаємозв’язок між структурним оновленням цієї системи та рівнями соціальної стійкості, які подано на рис. 1, а саме:

1) на особистісному рівні трансформація системи соціального забезпечення має бути спрямована на нівелювання соціальних ризиків і підтримку фінансової спроможності особи або домогосподарства в умовах кризи. Удосконалення механізмів адресної підтримки та гарантованих державою соціальних виплат є ключовим інструментом забезпечення базового рівня доходів громадян та стимулювання їхньої подальшої економічної активності. Особливого значення це набуває в контексті прискорення реінтеграції демобілізованих військовослужбовців (ветеранів війни) та успішної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у територіальних громадах;

2) на груповому рівні трансформація має бути орієнтована на децентралізацію

Суспільний рівень:
актуалізація соціокультурних і ментальних чинників стійкості; загальнонаціональна солідарність та суспільна згуртованість; інтенсифікація націотворчих процесів і зміцнення української ідентичності; колективний моральний дух та чинник надії; нівелювання деструктивного "російського чинника"; стратегічна міжнародна співпраця та фінансово-гуманітарна підтримка

Інституційний рівень:
спроможність органів державної влади щодо мінімізації загроз та забезпечення розвитку суспільства; модернізація державного управління й цифровізація публічних послуг; легітимне й ефективне лідерство; динаміка суспільної довіри до інституцій; морально-етичні імперативи кризового менеджменту; антикризове управління на рівні територіальних громад

Груповий рівень:
колективна здатність спільнот до адаптації та відновлення; соціальна згуртованість та масовий волонтерський рух; розвиток потенціалу територіальних громад в умовах децентралізації; зміцнення соціального капіталу; чинник сім'ї та її інституційна стійкість

Особистісний рівень:
індивідуальні психологічні якості особи; психологічна стійкість та ефект "загартування"; стратегії саморегуляції (зокрема у молодіжному середовищі) та подолання стресу; процеси соціальної адаптації й (ре)соціалізації

Рис. 1. Багаторівнева структура соціальної стійкості суспільства*

* Побудовано на основі [5, с. 130–138].

управління та підвищення фінансової спроможності локальних систем соціального захисту населення. Фінансування місцевих соціальних програм та розвиток мережі надавачів соціальних послуг мають посилювати підтримку вразливих категорій сімей, що дасть можливість активізувати внутрішні ресурси територіальної громади, стимулювати взаємодопомогу та зміцнити її фінансово-економічну стійкість;

3) на інституційному рівні трансформація системи соціального забезпечення має сприяти її технологічній модернізації й автоматизації управлінських процесів. Підвищення ефективності функціонування Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) та інтеграція сервісів на платформі "Дія" дасть змогу мінімізувати трансакційні витрати, забезпечити прозорість розподілу бюджетних коштів і безперервність виконання соціальних зобов'язань. Це суттєво оптимізує адміністрування виплат та сприятиме посиленню фінансового контролю навіть за умов руйнування соціальної інфраструктури;

4) на суспільному рівні ефективний та інклюзивний перерозподіл національного доходу має стати важливою умовою соціальної безпеки держави. Зниження рівня бідності, мінімізація надмірного майнового розшарування та матеріальна підтримка найбільш уразливих верств населення по-

кликані безпосередньо забезпечити збереження людського капіталу та зниження соціальної напруги, що, своєю чергою, слугуватиме підґрунтям для зміцнення довгострокової стійкості державної системи загалом.

Водночас успішне реформування вітчизняної системи соціального забезпечення потребує обов'язкового врахування регіональної специфіки, оскільки наслідки війни та міграційні процеси є вкрай нерівномірними. Повномасштабне вторгнення суттєво підірвало життєстійкість українських родин, що призвело до критичного зростання кількості людей, які потребують соціальної підтримки. Так, за даними Інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, в країні налічується понад 4,6 млн зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб, з яких 717 тис. – це діти [11]. Крім того, стрімко збільшується чисельність осіб з інвалідністю та сімей загиблих героїв. Зокрема, на кінець 2025 р. кількість людей із підтвердженою інвалідністю перевищила 3,4 млн осіб [12].

Реагування на ці виклики потребує колосальної концентрації бюджетних коштів. Зокрема, за функціональною класифікацією видатки Державного бюджету України у 2026 р. на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення затверджені обсягом 483,3 млрд грн з уточненням до майже 494 млрд грн, що закріплює цей напрям як четвертий за величиною пріоритет державних видатків у структурі публічних фінансів періоду воєнного стану [13]. До того ж у Бюджетній декларації на 2027–2029 рр. передбачається поетапне підвищення основних соціальних стандартів (мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму) "прискореними темпами", порівняно з інфляцією [14].

Варто враховувати і той факт, що руйнівний вплив воєнних дій на життєдіяльність домогосподарств та концентрація соціальних ризиків (від втрати здоров'я до повної втрати економічної самостійності) мають глибоку регіональну специфіку. Оцінити масштаби цієї територіальної диференціації та визначити просторові пріоритети для модернізації соціальної підтримки безпосередньо у громадах можна на основі емпіричних даних (табл. 1).

Дані табл. 1 засвідчують масштабність і територіальну диференціацію наслідків воєнних дій для населення країни. Загалом в Україні понад половина домогосподарств (59%) зазнали безпосереднього впливу війни, що трансформувалося у системні соціально-економічні шоки. Найвищі показники деструктивного впливу фіксуються на

Таблиця 1

Регіональна диференціація наслідків повномасштабного вторгнення для домогосподарств України, %*

Макрорегіон	Частка домогосподарств, які зазнали безпосереднього впливу	Демографічні зміни	Наслідки для здоров'я	Економічні потрясіння	Втрата доступу до базових послуг
Україна	***59***	***23***	***17***	***38***	***19***
Північ	68	35	26	36	22
Захід	41	13	13	27	10
Центр	47	8	10	35	11
Схід	70	31	16	46	24
Південь	74	26	15	61	36

* Складено на основі [15].

Півдні (74%) та Сході (70%), де критичного рівня досягли економічні потрясіння (61% та 46% відповідно) та втрата доступу до базових послуг (36% та 24%). Водночас тилові макрорегіони також зазнали суттєвого навантаження. Так, у Центральному та Західному регіонах економічні потрясіння охопили 35% та 27% домогосподарств, а кожен десятий мешканець втратив доступ до звичних соціальних послуг.

Таким чином зміцнення соціальної стійкості суспільства у довготерміновій перспективі зумовлює потребу в подальшій модернізації соціального забезпечення населення. За умов, коли 38% домогосподарств країни одночасно стикаються з гострими економічними потрясіннями, традиційні механізми соціального захисту й уніфіковані підходи соціальної підтримки втрачають свою ефективність і здатність своєчасно нівелювати такі масштабні соціальні ризики.

В основу побудови оновленої вітчизняної системи соціального забезпечення мають бути закладені гнучкі механізми, адаптовані до фінансової спроможності та реальних потреб конкретних громад. На фінансовому рівні це передбачає посилення адресності соціальних виплат на основі реальної оцінки матеріального стану особи чи домогосподарства та впровадження гнучких інструментів екстреної грошової допомоги у разі раптового настання життєвих криз. На організаційному рівні – удосконалення функціонування діючих сервісів “єдиного вікна”, подолання адміністративних розривів між процесом призначення грошових виплат і безпосереднім наданням соціальних послуг, а також забезпечення безбар’єрності й оперативності соціальної підтримки безпосередньо за місцем проживання особи.

Більше того, актуалізується потреба у забезпеченні превенції та нівелюванні соціальних ризиків на ранніх етапах їх виникнення завдяки використанню цифрових інструментів верифікації даних. Концептуальну модель цих перетворень наочно відображено на рис. 2.

У межах розробленої концептуальної моделі (рис. 2) соціальна стійкість розглядається як динамічна здатність суспільної системи адаптуватися до кризових умов і зовнішніх шоків, зберігаючи базові функції, структурну цілісність та потенціал подальшого розвитку. З науково-теоретичного погляду запропонована модель передбачає зміщення акцентів від компенсації наслідків соціальних ризиків до створення умов для адаптації та відновлення населення в умовах криз. Такий комплексний підхід дає змогу розглядати систему соціального забезпечення не лише як механізм підтримки населення, а й як чинник зміцнення довгострокової соціальної стійкості та безпеки держави. Архітектура запропонованої моделі охоплює три взаємопов’язані напрями (блоки), взаємодія яких сприяє зміцненню соціальної стійкості:

1. Цифровізація управління та посилення адресності соціальної підтримки (фінансово-управлінський вектор). Цей блок спрямований на зменшення інформаційної асиметрії між державою та потенційними отримувачами соціальної підтримки. Автоматизована верифікація майнового та соціального статусу через ЄІССС створює передумови для переходу від недостатньо диференційованого розподілу соціальних трансфертів до більш адресного їхнього спрямування. Це сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних ресурсів, зменшенню необґрунтованих видатків та посиленню фінансової стійкості системи соціального захисту в умовах ресурсних обмежень.

2. Реінтеграція та розвиток людського капіталу (соціально-економічний вектор). Цей блок передбачає орієнтацію соціальної політики на розвиток людського потенціалу та посилення самостійності гро-

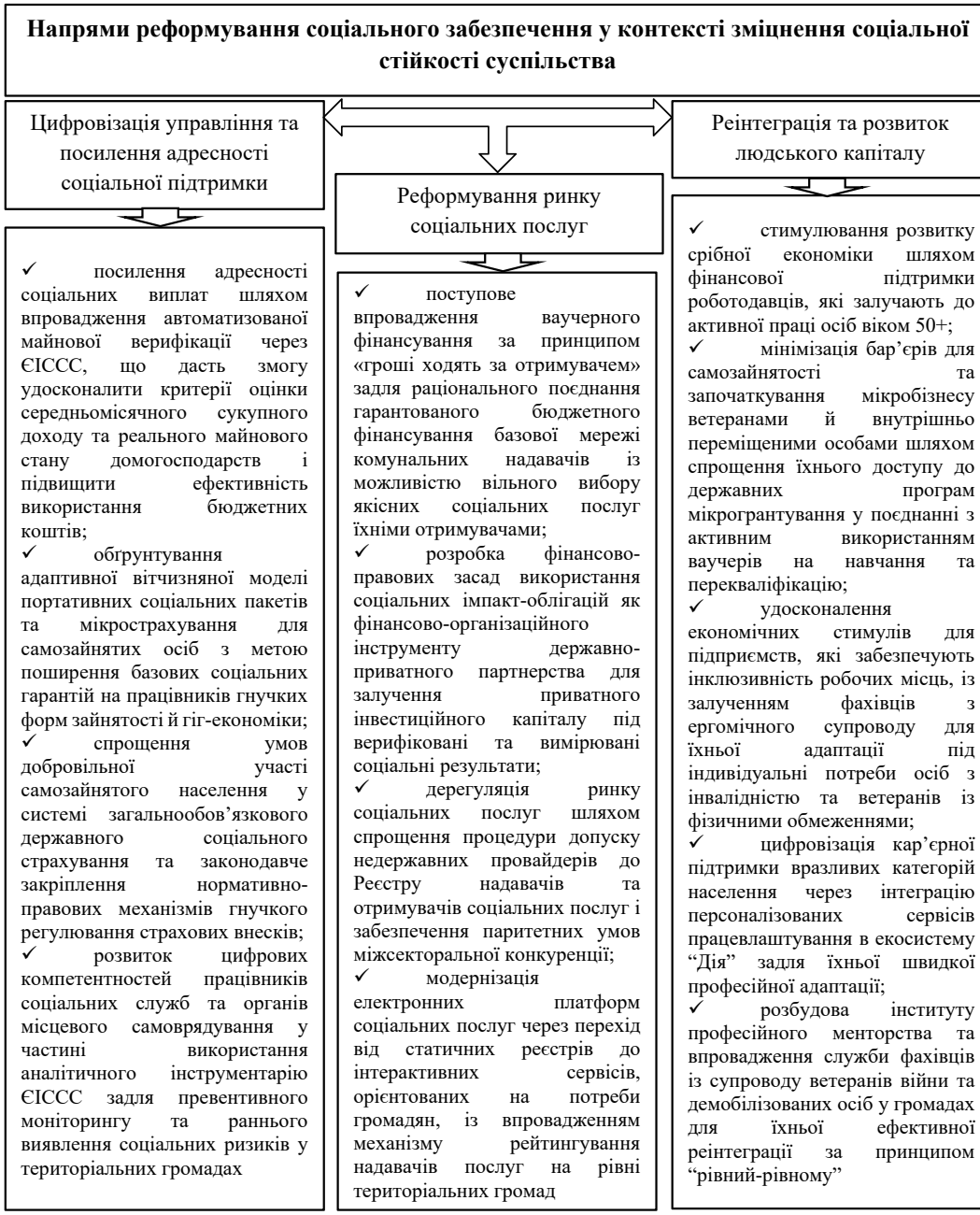

Рис. 2. Концептуальна модель трансформації соціального забезпечення у контексті зміцнення соціальної стійкості суспільства*

* Побудовано автором.

мадян. Йдеться не лише про компенсацію втрати доходів, а й про створення можливостей для відновлення та розвитку економічного потенціалу людини. Реалізація такого підходу може здійснюватися через професійне навчання та ваучерні програми, стимулювання розвитку "срібної економіки", підтримку підприємницьких ініціатив, зокрема шляхом надання мікрогрантів для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів і членів їхніх сімей. У результаті відновлення економічної активності населення стає важливим чинником довгострокової соціально-економічної стійкості та сприяє розширенню можливостей громадян для самостійного забезпечення власного добробуту.

3. Реформування ринку соціальних послуг (інституційно-ринковий вектор). Цей блок передбачає розвиток конкуренції між надавачами соціальних послуг, розширення участі недержавного сектору та посилення ролі територіальних громад в організації й фінансуванні таких послуг. Запровадження ваучерного фінансування за принципом "гроші ходять за отримувачем", а також механізмів державно-приватного партнерства, зокрема соціальних імпакт-облігацій, створює передумови для формування конкурентного середовища на ринку соціальних послуг. Це сприяє залученню приватного капіталу, диверсифікації джерел фінансування, зменшенню монополізації ринку комунальними надавачами та підвищенню доступності й якості соціальних послуг на рівні територіальних громад.

Системний ефект запропонованої концептуальної моделі полягає у взаємному посиленні визначених напрямів: цифровізація та адресна верифікація підвищують ефективність і фінансову збалансованість системи → розвиток конкурентного середовища на ринку соціальних послуг сприяє доступності та якості підтримки у громадах → програми реінтеграції та розвитку людського капіталу відновлюють економічну активність населення → зростання економічної активності формує додаткові передумови для фінансової стійкості системи.

Проте впровадження цих змін стримується низкою викликів. Серед головних перешкод на шляху модернізації вітчизняної системи соціального забезпечення систематизовано такі інституційні бар'єри:

- високий рівень тінізації доходів та неформальної зайнятості, що знижує достовірність оцінки середньомісячного сукупного доходу, створює передумови для приховування відомостей про доходи та безпідставного отримання адресної допомоги;
- правова неврегульованість нестандартних форм зайнятості, яка дає змогу цифровим платформам уникати фінансової відповідальності за соціальний захист виконавців та дестимулює самозайнятих осіб до добровільної участі у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні;
- неузгодженість інформаційних баз даних і державних реєстрів (зокрема через відсутність у цифрових базах відомостей про активи й майно, набуті до створення електронних реєстрів), що обмежує можливості алгоритмів ЄІССС здійснювати автоматизований превентивний моніторинг реального майнового стану домогосподарств без залучення інструментів суб'єктивного оцінювання;
- фінансова незацікавленість комунальних надавачів соціальних послуг, що виявляється у небажанні відходити від традиційного кошторисного утримання інфраструктури та їхній недостатній готовності до роботи у конкурентному середовищі;
- кадровий дефіцит у територіальних громадах, зумовлений браком кваліфіко-

ваних соціальних фахівців із належним рівнем цифрових компетентностей;

- стереотипне сприйняття роботодавцями працівників віком 50+ та осіб з інвалідністю, що виявляється у низькій готовності бізнесу інвестувати в ергономічну адаптацію робочих місць та створювати інклюзивні умови праці навіть за наявності державних фінансових стимулів.

Подолання виявлених інституційних бар'єрів дасть змогу сформувати гнучке і надійне підґрунтя для повоєнного відновлення соціально-економічного потенціалу України. Системне усунення неузгодженості інформаційних баз даних і державних реєстрів та детінізація доходів забезпечать перехід до якісно нового рівня адресності соціальної підтримки, що оптимізує навантаження на систему публічних фінансів. Водночас інституційне врегулювання нестандартних форм зайнятості та демонополізація ринку соціальних послуг стимулюватимуть розвиток конкурентного сервісного середовища в громадах. Це дасть змогу не лише ефективно інтегрувати в економічний простір вразливі категорії громадян (зокрема ВПО, осіб з інвалідністю та представників "срібної економіки"), а й трансформувати індивідуальну життєздатність населення у довгострокову соціальну стійкість суспільства.

Висновки. Резюмуючи результати проведеного дослідження, зазначимо, що соціальна стійкість суспільства значною мірою визначається спроможністю системи соціального забезпечення своєчасно реагувати на соціальні ризики, пом'якшувати їхні наслідки, зберігати людський капітал та підтримувати суспільну згуртованість як важливу складову національної безпеки.

У процесі дослідження обґрунтовано багаторівневу структуру соціальної стійкості суспільства з урахуванням взаємозв'язку особистісного, групового, інституційного та суспільного рівнів, кожен із яких пов'язаний із відповідними інструментами публічного фінансування та соціального захисту. Розроблено та науково аргументовано концептуальну модель трансформації системи соціального забезпечення, сутність якої полягає у зміщенні акцентів від компенсації наслідків соціальних ризиків до створення умов для адаптації та відновлення населення. Наголошено, що системний ефект моделі формується через взаємодію трьох напрямів: цифровізації та посилення адресності соціальної підтримки (фінансово-управлінський вектор), реінтеграції та розвитку людського капіталу (соціально-економічний вектор), а також розвитку конкурентного середовища на ринку соціальних послуг (інституційно-ринковий вектор).

У ході дослідження систематизовано ключові інституційні бар'єри модернізації вітчизняної системи соціального забезпечення, зокрема тінізацію доходів, високий рівень неформальної зайнятості та правову неврегульованість нестандартних форм зайнятості, неузгодженість інформаційних баз, кадровий дефіцит та стереотипи роботодавців. Визначено, що подолання зазначених бар'єрів є важливою передумовою підвищення самостійності громадян, ефективності соціальної підтримки та фінансової збалансованості системи соціального забезпечення. Послідовна реалізація запропонованих засад створює важливі передумови для зміцнення довгострокової соціальної стійкості суспільства як складової національної безпеки України.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розроблення прикладних фінансових моделей залучення приватного інвестиційного капіталу до соціальної сфери територіальних громад, зокрема шляхом упровадження механізмів соціальних імпакт-облігацій.

Список використаних джерел

1. Global overview of social security reforms 2023–2025. URL : https://www.issa.int/analysis/global-overview-social-security-reforms-2023-2025.

2. Cacioppo J. T., Reis H. T., Zautra A. J. Social resilience: the value of social fitness with an application to the military. American Psychologist. January 2011. Vol. 66, No. 1. P. 43–51. DOI: 10.1037/a0021419.

3. Qamar A. H. Social resilience: A critical synopsis of existing definitions. Corvinus Journal of Sociology and Social Policy. 2024. Vol. 15, № 1. P. 129–147. https://doi.org/10.14267/CJSSP.2024.1.6.

4. Keck M., Sakdapolrak P. What is social resilience? Lessons learned and ways forward. Erdkunde. 2013. Vol. 67, № 1. P. 5–19. DOI: 10.3112/erdkunde.2013.01.02.

5. Рейман Б., Рейман К., Сухий О., Пачковський Ю. Соціальна стійкість українського суспільства в умовах війни: історико-світоглядні виклики. Axis Europae. 2025. № 7. С. 126–145. DOI: 10.69550/3041-1467.7.333203.

6. Вольська О. М. Соціальна стійкість як елемент державної політики національної безпеки України. Наукові перспективи. 2025. № 12. С. 75–83. https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-12(66)-75-83.

7. Запорожець Т. Соціальна стійкість як ключовий чинник національної безпеки України в умовах війни. Виклики національній безпеці України: соціальний вимір : матеріали круглого столу (11 листопада 2025 р., Київ). Київ, 2025. С. 31–33.

8. Лібанова Е. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування. Демографія та соціальна економіка. 2024. № 4. С. 3–23. https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003.

9. Libanova E. M., Khvesyk M. A., Hutorov A. O., Gutorov O. I., Yermolenko O. A. Synergistic approach to the resilience management of socio-ecological and economic development of Ukraine. Науковий вісник Національного гірничого університету. 2025. № 3. P. 192–200. https://doi.org/10.33271/nvngu/2025-3/192.

10. Назаров М. С. Соціальна стійкість як ресурс для післявоєнного відновлення територіальних громад в Україні. Політикус. 2023. Вип. 3. С. 35–38. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-3.6.

11. Внутрішньо переміщені особи. ДП "Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України". URL : https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo.

12. Інвалідність та соціально-економічна мобільність в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/invalidnist-ta-sotsialno-ekonomichna-mobilnist-v-ukrayini.

13. Видатки. Open budget. URL : https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table.

14. Бюджетна декларація на 2027–2029 роки. Міністерство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/budget_declaration_for_20272029-938

15. MICS Україна 2025–26. Статистичні огляди ключових результатів. Попередня версія. Державна служба статистики України. 2026. URL : https://stat.gov.ua/sites/default/files/2026-06/mics_ukraine_2025-26_snapshots_ua_june_2026.pdf.

References

1. Global overview of social security reforms 2023–2025. Available at: https://www.issa.int/analysis/global-overview-social-security-reforms-2023-2025.

2. Cacioppo, J. T., Reis, H. T., Zautra, A. J. (2011). Social resilience: the value of social fitness with an application to the military. American Psychologist, 66(1), 43–51. DOI: 10.1037/a0021419.

3. Qamar, A. H. (2024). Social resilience: A critical synopsis of existing definitions. Corvinus Journal of Sociology and Social Policy, 15(1), 129–147. https://doi.org/10.14267/CJSSP.2024.1.6.

4. Keck, M., Sakdapolrak, P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. Erdkunde, 67(1), 5–19. DOI: 10.3112/erdkunde.2013.01.02.

5. Rejman, B., Rejman, K., Sukhyy, O., Pachkovskyy, Y. (2025). Sotsialna stiikist ukrainskoho suspilstva v umovakh viiny: istoryko-svitohliadni vyklyky [Social resilience of Ukrainian society in the context of war: Historical and ideological challenges]. Axis Europae, 7, 126–145. DOI: 10.69550/3041-1467.7.333203.

6. Volska, O. (2025). Sotsialna stiikist yak element derzhavnoi polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Social resilience as an element of the state policy of national security of Ukraine]. Naukovi perspektyvy – Scientific Perspectives, 12, 75–83. https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-12(66)-75-83.

7. Zaporozhets, T. (2025). Sotsialna stiikist yak kliuchovyi chynnyk natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh viiny [Social resilience as a key factor of Ukraine's national security in conditions of war]. Vyklyky natsionalnii bezpetsi Ukrainy: sotsialnyi vymir : materialy kruhloho stolu – Challenges to Ukraine's National Security: The Social Dimension, The Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv [in Ukrainian].

8. Libanova, E. (2024). Rezyliientnist sotsioekonomichnoi systemy Ukrainy do shokiv, sprychynenykh viinoiu: spetsyfika formuvannia i reahuvannia [Resilience of the socio-economic system of Ukraine to the shocks caused by the war: Specifics of formation and response]. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy, 4, 3–23. https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003.

9. Libanova, E. M., Khvesyk, M. A., Hutorov, A. O., Gutorov, O. I., Yermolenko, O. A. (2025). Synergistic approach to the resilience management of socio-ecological and economic development of Ukraine. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu – Scientific Bulletin of the National Mining University, 3, 192–200. https://doi.org/10.33271/nvngu/2025-3/192.

10. Nazarov, M. S. (2023). Sotsialna stiikist yak resurs dlia pisliavoiennoho vidnovlennia terytorialnykh hromad v Ukraini [Social resilience as a resource for the post-war recovery of territorial communities in Ukraine]. Politykus – Politicus, 3, 35–38. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-3.6.

11. State Enterprise "Information and Computing Center of the Ministry of Social Policy, Family and Unity of Ukraine" (2026). Vnutrishno peremishcheni osoby [Internally displaced persons]. Available at: https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo.

12. The National Institute for Strategic Studies (2026). Invalidnist ta sotsialno-ekonomichna mobilnist v Ukraini [Disability and socio-economic mobility in Ukraine]. Available at: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/invalidnist-ta-sotsialno-ekonomichna-mobilnist-v-ukrayini.

13. Open budget (2026). Vydatky [Expenditures]. Available at: https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table.

14. The Ministry of Finance of Ukraine (2026). Biudzhetna deklaratsiia na 2027–2029 roky [Budget Declaration for 2027–2029]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_declaration_for_20272029-938.

15. State Statistics Service of Ukraine (2026). MICS Ukraina 2025–26. Statystychni ohliady kliuchovykh rezultativ [MICS Ukraine 2025–26. Statistical snapshots of key findings. Preliminary version]. Available at: https://stat.gov.ua/sites/default/files/2026-06/mics_ukraine_2025-26_snapshots_ua_june_2026.pdf.